

De store overfrakker

En subkultur der forsvandt

Af Per »Pelle« Jørgensen

De store overfrakker

Går du op i Rundetårn og ser ud over »Danmark«, så ser du min lejlighed – »en toværelses – København og omegn«, ville en af dem, som jeg beskriver i denne artikel, sige, hvis du spurgte om, hvor han boede. Du kender ham let: Stor overfrakke, »rumpedasker« eller lædermappe. Overfrakken er som regel flere numre for stor og har dybe lommer, der stritter lidt – men det er jo også hans chatol, dyne, – ja, i det hele taget hele hans møblement. Alt, hvad han ejer har han med sig. Han har i reglen sko på (ikke særligt praktisk i det danske vejr, men det er lettere at »klosse« sig til et par til, end noget andet fodtøj, og træsko fik man ganske simpelt ikke på fødderne af en af disse subsistenser, »man er vel ikke plebejer,« ville de sige, om noget sådant kom på tale, for det ville være under deres værdighed at »maje« sig ud som en bonde): Han lugter ikke (i modsætning til en del af de egentlige originaler, der endnu eksisterer, hvor lædermappen i dag er udskiftet med et stort antal plasticposer – disse er ikke beskrevet i denne artikel, da de socialt tilhører en anden gruppe, som man vil finde i storbyer over hele verden. De har i modsætning til de her beskrevne helt opgivet enhver form for social kontakt med omverdenen og eksisterer kun som enkelt-individer, uden nogen form for social organisation), – han er overraskende ren. Det er »systemet«, som holder ham i hans »fine« tilstand.

Om morgenen ser du ham på gaden på vej til sin kaffebar, hvor han nyder kaffe og wienerbrød, som han er 3 timer om at drikke. Han vasker søvnen ud af øjnene ude på toilettet – og har han ikke mere toiletpapir, »scorer« han papir samme sted, det hører med til udstyret at ha' sådant, man ved jo ikke, om der er et lokum, næste gang naturen trykker – og »bremsespor i underhylerne« er lige så upopulær hos ham som hos grosserereren i Hellerup.

Ved 11-tiden bliver han smidt ud fra kaffebaren – middagsholdet skal til, og man giver første advarsel, hvilket i reglen er nok. Den består i, at ejeren samler de tomme kaffekopper og spørger hver enkelt, om der »ønskes mere« – det gør der ikke – reglen er, at man ikke har flere »stråler«.

Skolen i Dronningensgade.

Nu er tiden inde til »plat« af forskellig slags, mens man parvis trækker gennem byen på vej til »systemet« på Christianshavn (: Koføeds Skole), hvortil man ankommer i løbet af eftermiddagen. Her tilbringes resten af dagen og aftenen. Men ved 22-tiden går jagten efter natlogi ind. Man finder sig en trappeopgang, hvor der er *loft* (varme trækker som bekendt opad) – her er der varmt, selv om det fryser udenfor. Nogen kender til et elevatortrum, hvor man ved der ikke er låst, og andre kender til *svenskevognene*. Det er kun nybegyndere, der sover i S-tog. Der er selvfølgelig også dem, der kan tage på herberge. Men for dem allesammen gælder den store overfrakke som varemærke, de er *bumser* og så romantisk frie – (ja, Gud hvor romantisk). En del er på *pudimut* for at holde varmen, en del for at glemme, men flere fordi det smager forbandet godt med en dram, før man lægger sig, med mappe eller taske som hovedpude, benene trukket op i frakken, og sover ind.

Sådan er hverdagen – dette er selvfølgelig stærkt generaliseret, og kan naturligvis ikke gælde fra 1. juni til 1. september, hvor »systemet« er lukket, og hvor folk må finde på noget andet at få aftenen til at gå med.

Året som sådan går forholdsvis ensartet for de fleste i denne situation, dog er der op til højtiderne større chancer for at lave »plat«, da er det lettere at tale

til folks gode hjerter, og for en dygtig *plattenslager* er de sidste 2 uger op til jul den rene forsmag på paradiset, med juleaftensdag som klimaks. Påske og pinse når naturligvis slet ikke op i de samme højder.

I »systemet«s sommerferie er det hårdt at klare sig, (man har da også siden 1967 haft åbent hele året). Man vil i denne artikel finde eksempler på, hvordan det kunne lade sig gøre (se side 69, 76).

Om mine egne kvalifikationer til at skrive denne artikel kan jeg kun sige, at jeg har en 7-årig skolegang bag mig (fordelt på 9 skoler), er opvokset på drengehjem og opdragelsesanstalter, jeg har selv gået på *bommen* og kender det asociale fra og på min egen krop.

Jeg har også været med i Frelsens Hær som soldat og arbejdet i dennes socialtjeneste, blandt andet som vagt på deres herberge, jeg har gået vagt på hovedbanegårdsmissionen og været leder af deres papirpresseri på Tingvejen, (der hvor Bibliotekskolen og Dansk Folkemindesamling nu ligger). Jeg har arbejdet med Kirkens Korshær i deres bospisning af hjemløse og ellers levet i miljøet omkring disse subsistenser. Når jeg begrænser beskrivelsen til perioden 1959–1965, skyldes det, at i denne periode afvikledes den sociale bumsekultur, der var bygget op i det, som bumsen ville kalde »Danmark«.

Kofoeds Skole

Samlingspunktet for de subsistensløse var i denne periode Kofoeds Skole kaldet »systemet«, det var her, man befandt sig fra kl. ca. 13 om dagen til 22 om aftenen.

Kom man som ny, fik man på registreringskontoret et kort stillet op; allerede på dette tidspunkt brugte man et system her, som svarer nogenlunde til personnummerbeviset, som jo administrativt ligger senere. Det gik dog modsat personnummersystemet på den måde, at man først registrerede fødselsår, -måned og sidst dato, mit nummer var således: 38 09 17. På dette kort blev også opført fødested, sidste registreringskommune, uddannelser (også med et tillæg om, hvad man sidst havde beskæftiget sig med), ægteskabelig status, antal børn man var fader til, og lignende oplysninger.

Man fik så en kort introduktion om, hvorledes »systemet« fungerede, og et *frikort*, som kun gjaldt for den dag. Dette frikort havde en værdi af 3,50 kr. i *Kofoed-mønter*, som var lig med et måltid aftensmad på 2 retter plus 2 cigaretter – subsidiært en kop kaffe.

Alle andre fik påført datoen på registreringskortet og udleveret et klippekort, som man brugte til at få point på. Man skulle opnå 14 points for at få udleveret 3,50 kr. i Kofoed-mønt. Dette gjorde man ved at vaske sit tøj f. eks. 4 points, pudse sko 1, barbere sig 1, gøre gymnastik 2, vaske trappe (1 etage) 2,

arbejde i hobbyrum 2, sy (alt efter omfang), stoppe strømper 2, sy knap i 1, reparere sko (sine egne) o. s. v.

Kl. 17,30 blev *træpengene* så uddelt, (de fandtes i 3 varianter, 1-kroner, 25- og 10-ører). Samtidig kunne man få en vitamin-tablet.

Man kunne også i løbet af dagen gå på interessekontoret; af disse var der 2. Kontor 1 for dem, der var over, og kontor 2 for dem, som var under 30 år. (Omkring 1963 forsvandt registreringskontoret, og dets funktion blev helt overtaget af interessekontor 1 og 2). Her kunne man få ordnet smålån, opbevaret penge – ifald man havde nogle. Brugte man skolen som adresse, fungerede de også som postkontor (det var dog umuligt for de officielle myndigheder at få nogensomhelst oplysninger ud fra disse kontorer, uanset om man var efterlyst som stærkt kriminelt, eller man kun skyldte børnepenge). Disse kontorer var for alle et fast punkt i tilværelsen, ja for mange det eneste faste punkt de havde.

Øverst oppe til højre lå spisesalen, her kunne man købe mad, cigaretter og kaffe for mønterne (man kunne også bruge ggl. dansk mønt her, kurs pari).

Maden var god, dansk og solid, men man gjorde naturligvis vrøvl over den »hundeæde« man fik serveret, det er en konstatering, jeg har gjort alle vegne, at der naturligvis skal klages over maden, når den er lavet på store køkkener, er billig, eller når man ikke selv har nogen indflydelse på, hvad man skal ha' at »æde«, men man spiser den alligevel. (Det er for mig at se kun et af mange tegn på at give sin afmagt til kende og er vel ikke kun betegnende for dette miljø, men især for dette miljø gælder det, at ens beklagelser over ting aldrig fører til, at man klager på relevante steder såsom hos kokken eller forstanderen). Jeg har oplevet folk, der kom og spiste hver eneste dag gennem år, og som hver eneste dag klagede over kosten.

Tonen var i det hele taget mellem disse subsistenser meget borgerlig, ja på grænsen til det fascistiske. 2. verdenskrig lå kun (i periodens begyndelse) 14 år tilbage, og der var især to grupper, man lagde mærke til. Den ene, *frihedskæmperne*, havde været i arbejdslejre i Tyskland (de blev under krigen hentet på socialkontorer og de subsistensløses traditionelle tilholdssteder – og ført til Tyskland. Mange af dem fik i 1957–58 udbetalt ret store erstatningsbeløb for dette, som de imidlertid hurtigt fik gjort kål på), den anden, *landsforræderne*, havde været i tysk tjeneste, nogle som SS-soldater, hipoer o. lign., de fleste dog kun som værnemagere. Der var naturligt nok et meget stort skel mellem disse to grupper, men af livsindstilling var de ens. De havde begge en helt igennem opportunistisk holdning til samfundet, som de naturligvis altid udbredte sig om i høje og bombastiske toner. De kunne klare hele verdenssituationen, men ikke deres egne sociale problemer.

Frihedskæmperne var naturligvis af »Aksel Larsens« observans, men jeg tror nok, at den nævnte herre ville have betakket sig for deres synspunkter i sit parti (det skal dog her nævnes, at jeg aldrig har hørt om, at nogen af disse

Indskrivning.

»herrer« på noget tidspunkt har stemt ved et valg, endsige været medlem af et parti). Man vidste, hvem der var hvem, og hvad, de havde jo kendt hinanden igennem mange år, og man delte sig efter dette og mange andre mønstre, når man spiste sin mad eller i det hele taget færdedes på »systemet«.

Om aftenen var der forskellige ting, man kunne foretage sig, der var forskellige former for klubber, som jo forudsatte en vis form for stabilitet i form af fremmøde. Disse klubber gav deres medlemmer noget at se frem til, og man fik en art tilhørsforhold til dem. Her kan nævnes en filmklub, hvor man i den af mig beskrevne tid lavede omkring 40 film, de blev skrevet, optaget og klippet af eleven, selvfølgelig med hjælp fra Koføeds Skoles personale, (som for klubbernes vedkommende hovedsageligt bestod af studerende, der tjente til studierne ved at få en friplads på Koføeds Skoles studenter-kollegium, og desuden fik en mindre løn). Filmene var meget banale, de var af en varighed fra 5 til 15 min. og handlede udelukkende om de bedrestillede i samfundet, og her skinnede eskapismen igennem – hvis man ikke har noget selv, drømmer man om det andre, lykkeligere stillede, har. De fine folk blev altid stillet op som stereotyper, »grosserer«: kjole og hvidt, høj hat og laksko, uanset hvad han foretog sig, selv når han arbejdede i haven. Når man en sjælden gang fremstillede en arbejder, var det i laser og pjalter, værre end man ser det på billeder fra Syditalien, og deres fattigdom blev illustreret ved, at de gik og pillede koks

i havnen. Selv sækken, som de brugte til dette, var hullet. Disse træk viser, at bumsen ikke selv identificerede sig med den fattige del af arbejderklassen, og skulle han karakteriseres med en marxistisk term, ville han i hvert fald ikke vedkende sig termen – pjalteproletar.

De tre klubber

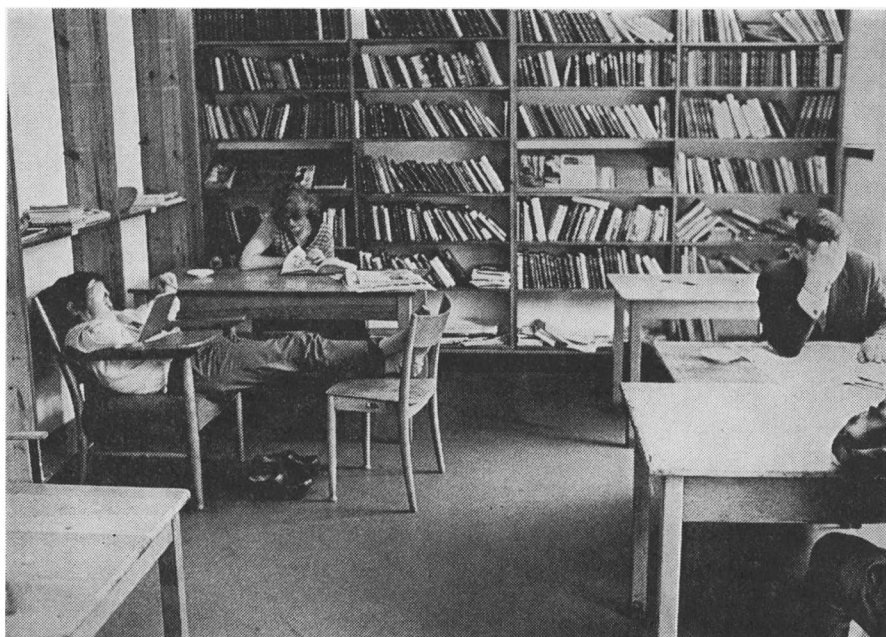
Klub I, II og III var halvlukkede, på den måde at man blev inviteret af et medlem, og man kom så med til et par møder, og man blev kun optaget i klubben, hvis de andre medlemmer accepterede en. Disse tre klubber var nærmest diskussionsklubber, hvor man debatterede et i forvejen vedtaget emne; før hvert møde havde man aftalt, hvad det næste møde skulle handle om, og kunne man få talere ind (uden omkostninger), gjorde man det. Der blev ved disse klubmøder altid serveret kaffe og i reglen også kage.

Klubberne var åbne to gange om ugen, normalt var det tirsdag og fredag, hvilket jo gjorde, at man kun kunne være medlem af en af disse. Klub III, som jeg kender mest til, holdt også sammen udenfor klubarbejdet, på den måde at man satte sig ved samme borde i spisesalen, og i det hele taget hørte ens klubmedlemmer til dem, man omgikkes på skolen.

Klubbens mødested lå overfor spisesalen i *mælkepoppen*, hvor der var en skydevæg, så poppen kunne deles i et større og et mindre lokale. Det var i dette mindre lokale at klub III holdt til. Af ting, som blev debatteret her, havde de okkulte og åndelige områder en central placering, men også religiøse grupperinger, filosofiske systemer og lignende var godt repræsenteret, hvorimod politiske og sociale spørgsmål aldrig blev rejst.

På skolen var der også klasserum, og i dem holdt klub I og II til – på andre dage blev de brugt til sprogkurser i engelsk og tysk. Disse kurser var ikke særligt besøgte og havde ej heller nogen særlig status blandt eleverne; men de er vel det eneste, som berettiger til skolenavnet, og har nok haft en form for status hos personalet, så man kunne vise den undrende offentlighed, at der også blandt samfundets udstødte var kundskabshungrende medborgere (alle elevtal blev lagt sammen og offentliggjort, og når man ser disse, ser det jo drabeligt ud, at 400 elever er mødt til engelsk- eller tysk-kursus; men når man ved, at det ikke er antallet af elever, det her drejer sig om, men det sammenlagte antal fremmødte, så er det knap halvanden pr. dag, altså en 8–10 personer ialt, der går igen). Men vi betragtede det som en slags overlevelses-niche for de studenter, som underviste her.

Hvad der blev debatteret i klub I og II ved jeg ikke, men medlemmerne havde samme form for sammenhold udenfor klubben, som man havde i klub III, og det må vel nævnes, at klubberne mere havde en social end en egentlig oplysende funktion, og de fungerede fantastisk godt. Jeg har aldrig hørt om

Skolens bibliotek.

brok og ballade indenfor de enkelte klubber, og når man kender medlemmernes mentalitet og livsindstilling, vil man forstå, at det må forundre én.

Det var naturligvis ikke alle, som var medlem af klubber eller gik på kursus, – der var også andre aftenfaciliteter, man kunne deltage, mere eller mindre passivt, i.

Den tidligere nævnte »mælkepop« var åben hver aften. Når der ikke var fællesarrangementer, var det det største af lokalerne, der blev anvendt. Der kørte en båndoptager med ældre danske revymelodier, den nyere popmusik havde ikke vundet indpas her, det var ting som »Oh – Dagmar . . .« og »En lille pige i flade sko . . .« og lignende melodier, som her var populære. De fleste af eleverne var uinteresserede i moderne musik, og kunst, jazz og abstraktioner af enhver art var dem imod; hvis en ting ikke forestillede noget konkret, var det noget »smøreri«, som hvem som helst kunne gøre efter, hvis at han altså var fræk nok og ville svindle »staten«, for de var nådeløse, når det gjaldt andres »plat«; de opfattede ikke kunstnere som en slags livets frie fugle, som mange af den tids kunstnere opfattede sig selv, situationisterne var jo meget aktive i periodens slutning, men de blev betegnet som en gruppe dovne slyngler, der ikke var vokset fra lømmelstregerne endnu. Om solidaritet med nogen udenfor deres eget miljø var der ikke tale, og omtale af dem selv som livs-

kunstnere har jeg aldrig hørt, selv om det jo var det, den almindelige »borger« opfattede dem som.

Man kunne i denne »mælkepop« købe mælkedrinks (alkohol af enhver art var naturligvis forbudt og medførte bortvisning for dagen og blev registreret på kortet, men man kunne, når man kom, indlevere det i garderoben, så fik man flasken udleveret, når man gik), tykmælk, cigaretter og kaffe; alt kostede 50 øre, på nær cigaretterne, som var til stykpris.

Om onsdagen var der fællessang i »mælkepoppen«, så kørte man skillevæggen til side og brugte hele lokalet. Disse onsdage var umådelig populære, og man havde mange gange inviteret folkelige musikere: Cæsar, Inger-Lise Gaarde fra Bakken og andre, det hændte også, at figurer som Osvald Helmuth dukkede op og gav et par numre.

I hobbyrummet kunne der laves en del personlige fornødenheder såsom piber, læderpunge, kam-etui'er og lignende. Materialer købte man enten på stedet eller som halvfabrikata og havde dem selv med. De ting man lavede var en slags statussymbol i det små. Det var en rar fornemmelse at kunne vise sig selv, at man, selv om man var slået ud på andre måder, kunne noget, der krævede et minimum af fingerfærdighed, og som kunne bruges. Det er naturligvis begrænset, hvad der blev lavet af større ting, man må jo her tænke på, at deres lejlighed bestod af en stor frakke og en taske; men i slutningen af perioden, jeg beskriver, blev der lavet en del større ting, samt repareret møbler. Dette er jo et tydeligt tegn på, at de store overfrakker var ved at blive afløst af faste bosteder, og når man ved, at revalideringsloven, som blev gennemført 1960 (herom senere), gjorde, at en del af disse personer fik tildelt invalidepension, så de blev berettigede til pensionistboliger, ja enkelte fik små lejligheder, og andre igen blev ved pensioneringen så økonomisk velfunderede, at de fik råd til at leje værelser, så forstår man, hvorfor min beskrivelse dækker perioden 1959–1965. Det er nemlig i denne periode, at det organiserede »bumsesystem« går i opløsning.

I fjernsynsstuen kunne man se fjernsyn, men den blev nu mest brugt til *at slibe sig en skraber* i; det samme gjaldt stort set også for biblioteket. Her var ansat en bibliotekar fra Københavns Kommunes Biblioteker, så man kunne låne bøger (dog ikke til hjemlån). Men normalt kom man der kun for at sove.

En gang om ugen var der aftengymnastik på skolen. Her brugte man den store gymnastiksal, som ligger ud til Dronningensgade (skolens officielle adresse var Dronningensgade 34). Denne sal havde alt, hvad der hører til en gymnastiksal – men desuden var der i den ene ende en scene med tæpper og kulisser, meget lig det, man i provinsen finder i håndværksforeninger og på større hoteller. I denne sal blev alle større arrangementer afholdt – den blev endda lejet ud til C.I.K. (Christianshavns Idræts Klub), som afholdt sine boksestævner her. Den blev naturligvis også brugt til skolens nat-kabaretter, af hvilke

Hjemmenes afdeling, reparation af møbler.

der var to om året, nemlig når skolen lukkede for sommerferien, og når den åbnede efter denne. Skolen var jo som nævnt lukket i juni, juli og august.

Man sendte så personalet ud til de steder, hvor *brandvagterne* traditionelt sov: »S-togene« i Ingerslevsgade, »svenskevognene«, trappeopgangene først på Amager, *Lorteren*, Hovedbanegårdens forhal og venteværelser, bådene i Christianshavns Kanal, og hvor man ellers af erfaring vidste, at de hjemløse holdt til.

Når man ankom til »systemet« i taxa'er eller i personalets vogne, fik man kaffe og rugbrød med ost eller spegepølse. Enten tror man generelt i *social-mostermilieuet*, at hjemløse elsker ost og spegepølse, eller også er der et klogt hoved, der har fundet ud af, at alt godt indeholdes i disse spiser, for de blev serveret overalt til hjemløse.

Der var nu optræden på scenen af kendte kunstnere, som ankom lige fra deres arrangementer, optrådte og forsvandt igen. Det er navne som Poul Reichhardt, Dirch Passer, Ove Sprogøe, Truxa o. s. v. For de fleste af dem er det vel det eneste møde, de har haft med de typer, de ofte parodierer på film og i teater.

Den nat sluttede man ved 3-tiden, og der kunne soves i gymnastiksalen. Om morgenen blev man så registreret som elev, og om efteråret fik man så et elevkort.

Bumser og Christianitter

I den tid, jeg her beskriver, var der ikke mange udlændinge på »systemet« – grønlandere og færinger var også et sjældent syn, mens der var enkelte svenskere, finner og nordmænd, af samme slags som danskerne, og med den samme *bumsekultur*.

Ting som hippier og beatniks eksisterede ganske simpelt ikke – de er vel også nærmere at betragte som et velfærdsstats-problem end som et socialt problem af den type som jeg beskæftiger mig med i denne artikel; der var unge mennesker af hippie-beatnik-slagsen i København på den af mig beskrevne tid, men de kom ikke i det samme miljø, og de var ikke populære blandt bumserne: »sådan en flok langhårede, beskidte typer skulle sendes ud at arbejde,« og da militærnægterne i 63–64 begyndte at få stillinger på skolen, så varede det lang tid, før de blev opfattet som andet end »nogle svin der var bange for at bestille noget« eller »tøsedrenge som trængte til at lære at stå vagt, eller trækkes gennem pløret og få stroppetur«. I det hele taget var man imod dem, der så anderledes ud, og langt hår tolereredes ikke, ja, skæg var lige så ilde lidt på stedet. De havde ingen socialfilosofi eller tankegang, der lå ud over det, der tjente dem selv og deres nærmeste omgivelser, de var bange for forandringer, og nogen bums, der ville flytte i kollektiv eller være med til at bygge selvforsynende kommuner op, har jeg aldrig mødt; de var en slags samfundets skraldespand (dem der er længst nede på den sociale rangstige), men de havde en slags opdriftsinstinkt, og det var dette, der blev brugt, når de gav deres mening til kende overfor andre, deres angst for ikke at blive opfattet som medborgere gjorde, at de påtog sig de mest outrerede spidsborgernormer og identificerede sig med disse, derved kom de til det – for en udenforstående – mærkelige modforhold til dem, der jo i virkeligheden lignede dem mest, nemlig dagens Christianit. Og jeg har opholdt mig meget på Christiania, men jeg har aldrig mødt nogen af Koføeds Skoles klientel dér, og det på trods af, at der geografisk ikke er 400 meter mellem de 2 nævnte steder. De her beskrevne søger nemlig ikke væk fra samfundet; de står udenfor og vil ind, hvorimod de andre vil ud af samfundet, så de er billedligt talt i hver sin »vogn« og kører hver sin vej.

Råd, hjælp og vejledning

Til skolen var der knyttet forskellige faciliteter. Der var et socialsystem i form af et kontor, hvor man kunne få råd og vejledning på det sociale område,

samt »platte« sig til nogle *håndører*. Her sad der et par socialrådgivnings-studerende, der brugte ansættelsen som et led i deres uddannelse, og der var af denne grund ret stort personale-gennemtræk.

Der var også en slags lægekonsultation, og mange af de senere revaliderings-sager begyndte her; det var gode læger, man fik knyttet til skolen, og da loven om revalidering trådte i kraft, blev der mulighed for at afprøve folks arbejds-evne ved, at der på skolen blev åbnet et revalideringsværksted. Denne lov gav mulighed for pensionering på grund af psykiske lidelser og af anden årsag (det er især det sidste man skal bide mærke i), så her så man en mulighed for at søge pension til en hel række klienter. Hvad skulle man ellers stille op med dem, når man fandt ud af, at de ikke havde nogen form for arbejdsevne. Dette førte til, at en lov, som lyste af, at den var lavet for at hente arbejdskraft til et på den tid umætteligt arbejdsmarked, blev brugt til, at de i artiklen beskrevne personer fik pension og opfyldt drømme om at blive accepteret i samfundet, for en pensionist er jo så god en samfundsborger som nogen. Og når vi ser lovens revision (1967), ser vi, at nu kan der gives pension på »lidelser af overvejende sociale årsager«. Ja! så har vi grunden til, at de store overfrakker forsvandt; dette skete naturligvis ikke fra den ene dag til den anden, »statsinstitutioner maler meget langsomt«, men efterhånden som tiden er gået, er de nu forsvundet fra gade-billedet.

De mest almindelige sygdomme var sår, som ikke ville heles, der var vitamin-mangler, luftvejssygdomme og fodsvamp. Det er alle sygdomme, som har deres oprindelse i levevisen, og der var ikke meget at stille op mod dem; man kunne lappe på skavankerne, men årsagen – den kunne ikke fjernes, »brosygen« (engelsk syge) led mange også af efterveer fra.

Der kom en fodlæge en gang om ugen. Og når man tænker på, at de gik i lædersko i al slags vejr og kun havde dem af, når de var i bad på skolen, så er det mærkeligt, at der ikke var flere, der havde dårlige fødder, end der var, for det var ikke fødderne, der plagede dem mest, men de såkaldte *druksår* (B-vita-min-mangel), der havde det med at sætte sig på ben og arme, og de var svære at få has på.

På kontoret for juridisk assistance sad der en stud. jur., som rådgav ved skilsmisser, som jo en stor del af klientellet havde været igennem – men han hjalp også ved anklager for mindre kriminalitet, og skolen har aldrig ringet efter politiet, selv om de vidste, at en af de elever, der kom der dagligt, var efterlyst. De vidste, at man kom af nød, og ville ikke gøre nøden større. Vi var jo alle-sammen mere eller mindre efterlyste, nogle for skatterestancer – andre for småkriminalitet, mindre berigelsesforbrydelser, »plat« af forskellig slags, over-trædelser af tilhold (en del fra provinsen havde tilhold mod at vise sig i Køben-havn); desuden var mange efterlyste for manglende hustrubidrag og børne-penge. Man kunne i den beskrevne periode stadigt indsættes administrativt for

de to sidstnævnte gældsposter. De blev i reglen takseret til tre måneder på en eller anden af statens arbejdsanstalter, men man skyldte stadig pengene, man sad dem altså ikke af, som man gør ved bøder og hæfte, så det hjalp ikke skyldneren, at han kom ind at »ruske«, snarere tværtimod – nu havde man til hans andre sociale nederlag lagt et fængselsophold, hvilket for de fleste var en stor psykisk belastning.

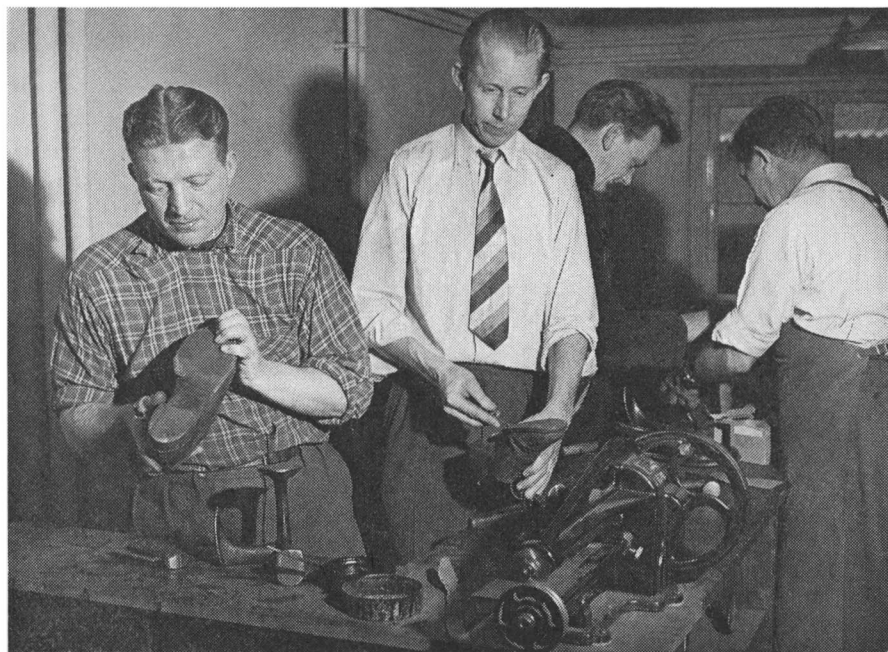
De tre værksteder

På *Den røde Skole*, som lå ude ved Vermlandsgade, var der møbeldepot og snedkerværksted. Senere kom der også trykkeri, og snedkerværkstedet blev flyttet over til *Den bageste Skole* ved siden af skomagerværkstedet, men under smedien. På de tre værksteder – trykkeri, snedker- og smedeværksted – blev der 1960 oprettet beskyttede pladser for statens revalideringsprogram, som den »bageste skole« blev en del af, og ungdomsherberget, som lå i samme bygning, blev omdannet til revalideringspensionat med 21 pladser mod herbergets tidligere 96. Det fik ved samme lejlighed selvstændig adresse (Sofiegade 17), men gik populært under betegnelsen *indianerlejren*. (Det var her, den nuværende forstander, Lange Jacobsen, blev ansat som socialrådgiver 1960). Dette revalideringspensionat og værkstederne havde en forholdsvis selvstændig status, både i forhold til skolen og staten, idet de drev en form for opsøgende virksomhed, der gjorde, at de kunne samle »folk« op, som ikke selv havde henvendt sig til revalideringskontoret. Dette betød, at de kunne tage en del af de hjemløses sager op, og mange af disse endte med, at klienten fik tilkendt invalidepension på grund af sine sociale defekter.

Selve møbeldepotet fungerede på den måde, at private ringede til Koføeds Skole og fortalte, at de havde nogle møbler, de ville aflevere, og skolen hentede dem så i sine biler. En meget stor del af møblerne fik skolen dog fra stat og kommune, bl. a. går alle Slotsforvaltningens gamle møbler til Koføeds Skole.

Magasin Martha og Trænings-skolen

Magasin Martha var og er »systemet«s tøjmagasin. Navnet kommer af, at den dame, der ledede det, hed Martha. Her blev det tøj fordelt, som skolen indsamlede. Om formiddagen var der åbent for kvinder og børn og om eftermiddagen for mænd. Man kunne selv vælge ud, hvilket tøj man ville have, modsat socialkontorenes centrale tøjudlevering på Matthæusgades skole, hvor man mødte op med en rekvistion og fik tøjet udleveret – her kunne man ikke engang bestemme farven på de sokker, man fik, og da der ikke var noget prøverum, var det et held, hvis tøjet passede (hvad man tydeligt havde på fornem-

Det gav 1 point at reparere sko . . .

melsen heller ikke interesserede den, der stod for uddelingen). Martha kom tværtimod med gode råd og vejledning, om tøjet var praktisk, om det kunne tåle at vaskes – og hvordan, og » – hvis du bliver ked af det i løbet af de nærmeste dage, så kom op og byt det.« Hun havde garanteret det mest velassorterede tøjdepot i *Danmark* og *omegn*.

Til kørsel for møbeldepot og Magasin Martha havde skolen tre rugbrød, to pick-up'er og en lukket varevogn. Disse vogne blev dirigeret fra den røde skole af Mogens P., under hvem arbejdsanvisningen også sorterede. Denne arbejdsanvisning supplerede en del af klientellet økonomisk, her kunne man få opvaskerjob ved forskellige »diner-transportables« (som jo ikke kunne beskæftige folk heltids, da det jo er forskelligt, hvad der er af fester, der køber maden sådanne steder), frimurereloger, hoteller og restauranter, som regel dog kun for en enkelt dag. Ligeledes kunne man få tilfældige oprydningsarbejder ved ombygninger o. lign. rengøringsjob; i det hele taget, når folk stod og manglede en rask mand, ringede de til Mogens, og han delegerede jobbene ud.

Mogens var tidligere fængselsbetjent, men var blevet træt af, at han jo var »fængslet for livstid«. Han var meget populær og var værge for en stor del af klienterne (når man havde været fængslet og var løsladt på prøve, fik man i reglen tildelt en tilsynsværge af Dansk Forsorgsselskab, denne tilsynsværge

skulle man kontakte mindst en gang om måneden; sådanne tilsynsdomme var tidsbestemte, normalt var de af 2–3 års varighed). Mogens' tilsyn bestod i, at han i inderlommen havde et kort med navnene på dem, han havde tilsyn med; efterhånden som han i løbet af måneden mødte dem, der stod på kortet, stregede han dem ud. Sidst på måneden forhørte han sig blandt vennerne til dem, som ikke i løbet af måneden var blevet streget, og var der ingen problemer, stregede han dem. Hørte han derimod, at der var problemer, opsøgte han dem og forsøgte at rede problemerne ud, og han var villig til at gå meget langt, hvis han kunne hjælpe en af sine »specielle« venner.

Det var også Mogens, der ansatte chauffører til skolens vognpark, folk til »mælkepoppen« og andre lignende jobs på skolen, det var naturligvis folk, som han havde plukket ud fra sit kendskab til dem, der fik disse jobs.

Endelig var der ude på Amagers sydstrand *Træningsskolen* under forstander Glad. Her samlede man unge mænd, der var kommet til *storstaden* fra provinsen, men som ikke kunne klare sig der. Populært sagt, her koncentrerede man de landsbytusser, som var flygtet ind til hovedstadens anonymitet og havde »trukket slummens sorte tæppe« over sig.

Denne skole kørte som et stort landbrug, med præmiedyr og flerdobbelt besættelse af alle arbejdsposter.

Andre religiøse og sociale institutioner

Der er få der omgiver sig med så mange *guds folk* som bumser og subsistensløse, og det er få der har et så afslappet forhold til den slags som de! Er det baptisterne der gi'r middagen, får baptisterne en sang for det, og man folder ansigt og hænder i de retter folder, beder med – højt og tydeligt, sidder stille medens der *messes*, lader sig frelse engang imellem, for renomméets skyld (hvem kan nægte en oprigtigt angrende broder og synder noget?), men ellers lever man, som man plejer, det uanset om man indenfor en måned er blevet frelst af Frelsens Hær, baptister, metodister, eller hvad de religiøst-sociale bevægelser nu hedder.

Kirkens Korshær har ingen frelse-lære, men de har heller ikke pålæg på brødet, så i deres *fedtkælder* kommer man kun, når magelighed eller ren og skær nød tvinger en. »De skal også altid bede så dælens langt, før der serveres, og kværner mindst tyve vers inden kaffen.«

Jeg vil i det følgende beskrive de forskellige bevægelser hver for sig, men først omtale Hovedbanegårds-missionen, fordi tre af bevægelserne er samlet her, nemlig Frelsens Hær, Kirkens Korshær og KFUM og K.

Det foregik på den måde, at hver af de tre her nævnte bevægelser skiftevis hver tredie nat havde en slags vagt gående på hovedbanegården. De havde kontor overfor politivagten, ind mod hallens midte, og denne vagt gik nogle

Ligeså at reparere tøj – skrædderafd.

rundture i hallen, hvor de så talte med dem, som de kunne se havde brug for det; de blev ofte standset af folk, som søgte hjælp af forskellig slags, dog var det mest overnatning, der var brug for. Kvinderne kunne man sende til »huset for faldne kvinder« på Jagtvejen (det hed det virkelig! – i hvert fald stod det på ordensreglementet for stedet). Det blev kørt af nogle diakonisser. Mændene derimod kunne man sende til forskellige herberger, af hvilke der var Kirkens Korshærs i Hillerødgade, Frelsens Hærs herberge for mænd på Amagerfælledvej og Frelsens Hærs ungdomsherberge på Frederikssundsvej (var kun for unge mænd under 25 år, og det var indrettet på den gamle Politistation no. 8, hvor Enevig i så mange år havde tjeneste, og hvor han samlede en stor del af sit materiale), mændenes hjem i Lille Istedgade, samt naturligvis Sundholm på Sundholmsvej (på Sundholm var der også en kvindeafdeling). Men der var en hage ved det at bo på herberge, og det var, at herbergerne havde pligt til at melde alle personlige data til politiet, og var man eftersøgt for den mindste lille ting, ja! så stod der to flot uniformerede herrer ved ens »køje« kl. 4,30, og man fik en køretur til den nærmeste politistation for at få »bragt sine forhold« i orden. Dette afholdt naturligvis mange fra at bo på herberge, og derfor måtte de gå »brandvagt«.

Jeg har selv haft det uheld, på et eller andet tidspunkt, at overnatte på samtlige herberger, og jeg kan garantere for, at det ikke er nogen fornøjelse. For dem alle gælder det om at pakke så mange mænd som muligt ind i så små rum som muligt, ja, på Sundholm er der end ikke plads til skabene inde på værelserne, men man må tage sit tøj af og på ude på en gang sammen med 47 andre mænd. Her blev end ikke lyset slukket om natten, men man sov med en 75 watts pære tændt over sit hoved.

Det hændte også, at man på sådanne vagter mødte folk i akut pengenød; de blev henvist til de forskellige sociale eller religiøst-sociale kontorer med besked om at møde der næste dag i kontortiden.

Frelsens Hær

Hæren havde et ret stort hjælpearbejde, og de *hjemløse* brugte hæren i alle dens forskellige former, der var *torsdagskaffe*, hvor der var »frelserpiger«, der spillede på guitar, og man fik rugbrød med ost og spegepølse; der var hærens socialkontor i Dannebrogsgade, hvor der bl. a. blev delt julepakker ud til »værdigt trængende« (hvad det så er for nogle), og der var »Tingvejen«, hvor deres tøjdepot lå; her kunne man efter anvisninger fra officerer i hæren hente tøj og møbler, og her beskæftigede man 6 *brødre* med at presse papir, samt nogle med at save optændingsbrænde, der blev solgt til købmænd i ruller.

Der var forholdsvis mange, som søgte ind her i den kolde tid, da de jo her også fik ophold om natten plus en lille løn. Alt arbejde for hæren var på akkord, og var man flittig, kunne man her tjene 12 kr. om dagen. Hæren tog i modsætning til »systemet« penge for at afhente ting som møbler og tøj; dette skyldtes, at hærens filosofi gik ud på, at alt, hvad der kom ind, skulle gå til de fattige og ikke til løn til deres chauffører, som var ansat til overenskomstmæssig betaling, mens vi, der arbejdede som soldater for hæren, kun fik kost og logi samt 10 kr. om ugen.

Kirkens Korshær

Korshæren havde også et socialkontor, det lå ude i Stengade, og de havde også et sted med brændehuggeri på Nørrebro ude ved Lygten; deres arbejdsgang mindede meget om »hærens«, som de jo var en slags konkurrent til, men de havde *fedtænderen* som *søster* Anne (i korshæren var det de ansatte, der blev betegnet broder og søster, modsat i hæren, hvor det var alumnerne der havde disse betegnelser) stod for. Nogen mere moderlig sjæl skulle man lede længe efter; hun gik rundt på trappegangene med madpakker til de hjemløse; selv sine egne penge brugte hun til at skaffe »folk« de fornødenheder, som de stod og havde brug for; hun var »socialmoster« på heltid, og det endte da også med,

at hun forelskede sig i en af bumserne og blev suspenderet fra sit arbejde (de giftede sig og startede en blomsterbutik og har i dag tre børn). Den nævnte kælder lå på Christianshavn, Overgaden oven Vandet, ved siden af Brøste og bag det, der nu er Filmskolen, men som tidligere blev kaldt »Farveriet«; det var en slags »varmestue« for »hjemløse«, man kunne dog ikke sove der, men kunne få tynd kaffe og *klemmer*, som tidligere nævnt uden pålæg. Det var i reglen de ældre, som kom her, *Rotterne*, som kendte til alle *fiduser*. Her kunne man også blive skrevet op til *sommerlejr* (som var et helt kapitel for sig selv, da det jo var noget, en del af de social-religiøse bevægelser havde, og da de ikke arbejdede sammen, kunne én, der virkelig kendte miljøet, komme på op til 4 forskellige sommerlejre, og han var på den måde forsørget i »systemet«s sommerferie). Og der var åbent hver aften, dog undtaget søn- og helligdage, samt på den tid, hvor der var sommerlejr. Det skal vel også her nævnes, at korshæren afholdt »de hjemløses« jul, hvert år i Nikolaj kirke (Politiken holdt sin på Københavns rådhus, som de kaldte for »de juleløses julk«) hvor der blev spist traditionel julemad, sunget julesange og delt gaver ud (i reglen et halstørklæde, sokker eller vanter).

Metodisterne

Metodisterne havde bespisning i Jerusalemskirken, som lå i Rigersgade; her kunne man spise middagsmad 2 gange om ugen, mandag og torsdag, men der skulle hentes *spisebilletter* på metodistkontoret (samme sted) nogle dage i forvejen. Det var meget populært at spise her, maden var god, og da det var frivillig arbejdskraft, der blev brugt, var det sjældent, der blev »messet« i større stil, mens der ved deres aftenmøder, med kaffe og rugbrød med ost og spegepølse (som det var præsterne, der stod for) blev både bedt og sunget meget; disse var da også mindre besøgt af de »hjemløse«. Der var ingen bespisning i sommertiden, men de havde (ligesom Frelsens Hær, Kirkens Korshær, Baptisterne, Mor Inger og lignende) »sommerlejr« for de hjemløse.

Baptisterne

Disse havde bespisning om onsdagen (det var hos dem som hos metodisterne) og det foregik ude hos *Basse* på Amager, Brigadevej, i deres missionshus. De havde også *kaffemøder*, og Basse så gerne, at man blev »frelst« en gang imellem; det var ikke mange der kom til disse møder (om aftenen var man jo på »systemet«). Men han var hjertensgod og let at slå for en tier, så manglede man penge, tog man derud (og så lå det jo ikke så langt fra de gode trappeopgange), og var man den mindste smule fuld, kom man heller ikke ind, for Basses djævel hed (ligesom »Indre Mission«s) ØL, og det var også hans evige

omkvæd; det var nu ikke så meget øl, der blev drukket i de cirkler, men billig sprut, kaldt »Pudimut« og »Spuss«, men det tror jeg nu ikke, at Basse var klar over.

Mor Inger

Hun residerede ude på Vesterbros Torv, i krypten under Eliaskirken, hvor man kunne spise middagsmad tirsdag og fredag, og her skulle der ikke hentes billetter først, men man kunne gå lige ind. (Man vil heraf se, at ugens 5 første dage behøvede man ikke at sulte, og der var en hel del, som kom samtlige steder, det hørte ligesom med, at man hentede billetter til hinanden, når man hentede til sig selv; i den retning var der et mægtigt sammenhold, men historien om voksdugsinderlommen har jeg nu aldrig set praktiseret, den lyder som følger: De hjemløse har lavet en speciel lomme i deres frakke, som de, når de er ude og *spise socialt*, hælder mad i; herefter følger i reglen beskrivelser om, at grød og kød og kartofler og sovs blandes sammen, og siden spiser de det, for de »stakler« får jo ikke varm mad hver dag. Sandheden var, at de »hjemløse« spiste varm mad to gange om dagen, nemlig »socialt« og på »systemet«, og jeg har aldrig hørt om nogen i miljøet, der sultede).

Mor Inger var meget kendt blandt overklassen og fik økonomisk støtte fra mange sider, men blandt bumserne var hun ikke særlig populær; hun var en kende for »savlende«, og der gik mange rygter om, at det ikke var alle pengene, hun samlede ind, der blev brugt til det »store sociale« arbejde, som hun gjorde. Hun var som de fleste andre i »socialmostermiljøet« meget religiøs, men hun så stort på, om man havde en »lille en på«, bare man ikke viste det alt for tydeligt.

»Bumsen«s egne overlevelses- og suppleringsnicher

Af disse var der naturligvis mange. Nogle var *kolde* eller *klamme fiduser*, andre var mere fredelige: Man hentede avis til en bager og fik brød for det (bagere starter som bekendt kl. 3 om morgenen, og indtil kl. 7 er de alene i forretningen og kan ikke forlade den; der var de glade for at få bragt avisen, så de kunne læse lidt i de pauser der opstod, men sådanne jobs skulle man kende, og da der blev færre »bumser«, brød det, som jeg kalder det sociale bumsesystem, sammen. Den slags ting er ikke noget, som bygges op på en dag, og en del af disse små fiduser er, hvad man kan kalde suppleringsnicher, de betyder ikke noget hver for sig, men sammenlagt var det et overlevelsessystem for »bumsen«). Andre fejede gård eller gade for en vicevært og fik enten kontanter, eller viceværten lod ham sove i et ubenyttet kælderrum. Nogle pudsede forretningsvinduer for ældre mænd eller damer, der havde en forretning, men som havde

Københavns Hovedbanegård.

svært ved at kravle rundt på stiger o. lign. Det var, hvad der blev kaldt *gode fiduser*; de skulle plejes, men man kunne i nødstilfælde sende en *kammersjuk*, om det kneb med at komme selv.

De mere »klamme« fiduser var af mange slags, de kunne gå som følger: du kommer ud af en sporvogn eller bus, og en mand kommer hen til dig og siger noget i stil med, »du – nu skal du høre – det er fa'me lige skrap nok, – min cykel er blevet stjålet, og jeg har sgu' ikke nogen penge til billet, og jeg har lige fået job på (her nævnes i reglen en virksomhed, der ligger et godt stykke væk), og nu bliver jeg sgu' nok fyret, du ku' vel ikke låne mig til en billet.« Sådanne historier indbringer gerne til billetten.

Eller: Du sidder på en kaffebar, og der kommer en, som ser forhutlet ud, han når lige at bestille en kop kaffe, før han dejses om, alle styrter til, og den omdejsende kommer lidt til sig selv og siger: »Undskyld, – men jeg har ikke fået noget at spise i flere dage!« – En fyr, der kan lave den rigtigt, tjener ikke under tyve kroner pr. gang. (Som de fleste fiduser kan den naturligvis ikke laves for tit, men har man fantasi, så finder man en ny fidus, når den gamle er brugt).

Plat kan også laves på flere måder, og de har forskellige betegnelser alt efter

arten; »præsteplat« var det mest almindelige, et eksempel: Man ringer på hos en præst og fortæller, at man bor i hans sogn, og at man er gift og har flere børn, men nu var der en, der havde stjålet de penge, som familien skulle leve af resten af ugen, om man ikke kunne låne??! tyve kroner. Eller man kunne *hælde vand ud af ørerne* ved at fortælle, at ens moder – i Jylland – var død, og at man nu ikke havde penge til billetten, og som følge deraf ikke kunne komme med til hendes begravelse, den gav i reglen også godt, ja en af mine venner har givet den så tit, at han mellem venner blev kaldt »Modermorderen«.

Nu må man ikke tro, at det var de stakkels præster, der måtte betale ud af egen lomme; man har ved de danske kirker en fattigkasse, som betaler den slags småbeløb, som præsten så bare administrerer.

Tilsvarende havde man *socialplat*, som foregik på socialkontorer og andre steder af lignende art, det var *pladespillernes* arbejdsfelt, og en rigtig *prins* lavede ikke socialplat.

Vagabonder i betydningen rejsende subsistensløse mødte man kun enkelte af i miljøet, der var nogle samfund af dem på Nørrebro og i Sydhavnen, og det er dem, som Enevig beskriver så romantisk i sine bøger. Jeg har nu et andet syn på dem end han; mens Enevig så dem, når de var nede, og de værste aspekter kom frem, da han jo var politimand, var han jo ikke ligefrem afholdt af de »personer«, han beskriver, selv om det ikke skinner igennem i hans beskrivelser af dem. Det er, så vidt jeg kan se, to vidt forskellige slags mennesker, der er »spildsamlere« og vagabonder. Spildsamleren er ligesom bumsen afhængig af sit distrikt, man laver ikke bare et syvtal og begynder indsamlingen; det er et erhverv, som må læres, modsat vagabonden, der i den forstand, som han blev opfattet i miljøet, var en der gik på landevejen og tiggede på gårdene.

Af mere kriminelle fiduser kan jeg nævne nogle ved at bruge Bent som et eksempel. Han blev aldrig kaldt andet end »Lorte Bent«; han var invalidepensionist, men da loven siger, at man skal have en fast bopæl for at kunne få pensionen udbetalt, og da det ikke altid lykkedes ham at have en sådan, var han tit uden penge, men det var i reglen ikke noget problem. Hans nicher var korte, men effektive, og de kunne gi' ganske godt. Med en boltsaks klipper man låsen på en ny cykel, ringer til 2. undersøgelseskammer på politigården, opgiver nr. på cyklen (efter at have præsenteret sig som cykelsmed), og siger, »der står et par unge mennesker og vil sælge den – har I noget på den?« Er svaret nej, skynder man sig hen til en cykelsmed og sælger den. Den gik hver gang, men man kan ikke lave den for tit (det er jo begrænset, hvor mange cykelsmede der er).

Det var også »Bent«, der solgte antikke Buddhafigurer; det var nogle, han havde skaffet fra en bekendt, der havde købt dem i Holland, så typen var ikke kendt i København. De var kogt i kaustisk soda, først i 5 procent, så i 10, og sidst i 15 procent soda, og mellem hver kogning blev de slebet i bunden med

et stykke pimpsten, for at de skulle få den rette patina. Derefter blev de solgt, og selv trænedede antikvitethandlere kune ikke se, at det var nye figurer.

Sex

Karl, jeg har aldrig hørt andre navne på ham, havde en niche som var speciel; han var en lille bred fyr omkring de 40, og hans fidus bestod i, at han var *alfons* i hvert fald rent juridisk, men han kendte en *dame*, der trak ved De 4 årstider (Gasværksvej), og hun havde en lille to-værelses lejlighed i Eskildsgade; der var en dør mellem de to rum, den havde de taget væk og stillet et trefløjet skab uden bagside op foran, så mens hun ordnede forretningerne i det ene værelse, sad han i det andet og drak sig en bajer eller to. Blev der vrøvl med kunden, trådte han ud af skabet og ordnede det. (Sex er for de fleste bumser et stort problem, kvinder drømmer just ikke om at elske med en, der ikke kan klare sig selv).

Der er kvinder i samme situation som de her beskrevne mænd, men de klarer sig ved at trække i »Pisserenden« eller på Vesterbro; de har næsten alle sammen et *rær* og kan derfor ikke sammenstilles med »bumserne«, selv om de typemæssigt og mentalt har ligheder.

Mens vi er ved det, skal det vel også siges, at det ikke var alle »bumser«, der var heteroseksuelle, der var ikke så få *bøge* og *bøsser* imellem. De jagtede for sig selv og brugte *trækkerdreng*e, som de fandt på Rådhuspladsen (både på Københavns og Frederiksbergs) eller på Vesterbros Torv, og havde de ikke råd til dem, søgte de mellem de drenge, der var flygtet fra dreng hjem og lignende (ved at blive underholdt af en sådan »bøg« kunne en dreng gemme sig i forholdsvis lang tid, og det var da også brugt blandt drengene på hjemmene at gi' tips om den slags til brug ved springture).

Andre måtte købe sex, i Istedgade, »Pisserenden« eller Oehlenschlägersgade, – hvor der var et bordel næsten på hjørnet ved Vesterbrogade.

Der var dog nogle *socialmostre*, der ville »redde stakler«, som var kommet ud på skrâplanet, og der kan jeg da fortælle om min »ven« Martin Humør, som fandt hende på et missionsmøde. Hun var kok og havde mand og 6 børn, men hun var i overgangsalderen, og det nød Martin godt af hver onsdag morgen, så var han ude og »besøge« hende, hun var ikke køn, men han reddede kaffe og brød samt en madpakke, når han gik. Manden i huset var kirketjener, eller noget i den stil, og han opdagede ikke noget, det var en af sønnerne, der fattede mistanke, og så måtte Martin søge andre »græsge«.

Der var også yngre »socialmostre«, men det var i reglen piger, der troede de var grimme eller defekte, som altså derved søgte partnere med social defekt; deres »besøg« i miljøet var i reglen af kort varighed. Faste forhold, som man kender fra film (Morten Korch's Vagabonden, o. lign.) og noveller, har jeg

ikke set noget til. De fleste måtte af med *kold kass*, og dens slags behov var ikke noget, man kunne få *sjalen* til at betale, så det var noget, man selv måtte *spække* sig til på forskellig måde.

Men tilbage til Karl, han var en fredelig fyr, og jeg har aldrig set ham i slagsmål eller skænderi med nogen, men han fik sine bajere og sit sexbehov stillet, og hun var fri for at ha' en rigtig »alfons«, og det var jo en behagelig arbejdstid, fra ca. 19 til kl. 1 om natten; om dagen var han på »systemet«, og om natten sov han i »svenskevognene«; hvorfor han ikke sov hos »damen«, aner jeg ikke.

»Barberen« holdt sig en stilling, som hans øgenavn hentyder til, han klippede folk på »systemet« for 4 kr., den pris har han holdt så længe det overhovedet huskes, at han har været på »systemet«, han levede af det, men han var ellers privilegeret ved det, at han var en slags husassistent for sin broder og boede hos denne. Sit forretningsinventar havde han i en cigarkasse, med et viskestykke om og puttet ind i inderlommen; uden for »systemet« var han kendt som »cykelbø'en« på grund af sin last. (Han var pæderast).

Fedterøvstillæg

Man kunne også være »fidibus«, men det gav som regel ikke penge, og man så lidt ned på dem. Det var så'en et gammelmandsjob, og ingen »prins« tog noget arbejde, der lignede »fidibusarbejde«. Man var ikke meget for at arbejde, og da slet ikke når det var på steder, hvor ens »venner« opholdt sig – for en »fidibus« var ham, der dækkede bord – i de social-religiøse foreninger var det de hellige selv, der gjorde det – fejede gulv, ryddede op, ja han gik i det hele taget til hånde, og fik en slags *fedterøvstillæg* i form af særpleje, – det kunne være på herbergerne, de havde alle deres »fidibusser«, eller på kaffebarer rundt omkring i byen. I det hele taget spillede de forskellige kaffebarer en stor rolle i »bumserne«s liv, man kendte dem allesammen – indenfor byens grænser – og man vidste, hvornår de var åbne – det hørte til – du kunne sætte »bumsen« af, hvor du ville i *Danmark og omegn*, han ville automatisk rette næsen ind efter den nærmeste. Og så at sige hver af dem havde sin »fidibus« til at rydde af bordene, feje gulv, pudse vinduer, løbe efter varer, i det hele taget gå til hånde på enhver vis. De fik ikke penge, men reddede kosten og nogle cigaretter for deres ulejlighed, og de var i reglen ikke særligt vellidte.

Der var også *snekrads* – men for at være med her skulle man have »snekort« – som man hentede på socialkontoret – og det krævede, at man kunne opgive en adresse; mange brugte »systemet« som adresse, andre havde en bekendt eller rent af et familiemedlem, som de var tilmeldt hos som postadresse. Det med fast bopæl spillede i det hele taget en stor rolle, da du dengang skulle have et beløb på dig, som svarede til et hotelophold for en nat, for ikke at blive

»Svenskevoغنene« ved Dybbølsbro.

erklæret for at være subsistensløs, eller som det hed, mere populært, *løsgænger*. Ved snefald mødte man så – ved det nærmeste vejdistriktkontor – kl. 7 morgen eller kl. 19 aften; det var populært arbejde, da det gav gode penge, og man blev ikke overanstrengt, da man det meste af dagen sad og gemte sig på en eller anden kaffebar; når man tog den skulderrem – som man fik som et tegn på, at man arbejdede på vejen – af og gemte skovlen, var der jo ingen, som kunne se, at man var i arbejde, og kom formanden, ja, så var man jo lige inde og få sig en »bid brød«; det var kontant betalt, og en god vinter var, naturligvis, en med mange små snebyger.

Sæsonjobs

Der var også andre små sæsonjobs, såsom at sælge juletræer og sådant, men det var en stående vittighed, når nogle spurgte om, hvad man lavede, at man var »sæsonarbejder« og solgte juletræer om sommeren og plukkede jordbær om vinteren, men at man desværre havde fået stjålet den stige, man brugte, når man plukkede jordbær og derfor stod uden arbejdsmulighed.

Det var meget tydeligt, at arbejde ikke havde den store interesse, og at der kun blev bestilt noget, når nøden tvang en. Det lagde man heller ikke skjul på indenfor »cirklerne«, mens man udadtil – mod de pæne borgere – gerne ville give skindet af, at det skam ikke var arbejdssky man var – nej, der var bare ikke nogen, der ville ansætte dem, og det må vel siges til deres forsvar, at det

er svært at holde et fast arbejde, når man ikke har nogen fast bopæl – i hvert fald under disse breddegrader.

Der var dog dem, der havde et fast arbejde, det var »knasterne« – teltarbejdere ved omrejsende cirkus og tivolier – de blev hyret i slutningen af marts måned og var i arbejde til omkring oktober, hvor de så dukkede op på »systemet« igen og gled ind i miljøet. De havde som regel formøblet deres hyre lige så hurtigt, som de havde tjent den i løbet af sommeren, men det var deres levemåde, og de udgjorde ikke nogen speciel gruppe i vinterens løb, og en del af dem fik også invalidepension. – Mange tivolier og cirkus er forsvundet og med dem »knasterne«s levevej.

Makkerskab

Når man er »ude i tovene« og må gå »brandvagt« om natten, så søger man en makker; nogle skifter tit makker, men de fleste har deres makker i lang tid – makkerskab af 10 års varighed er ingen sjældenhed – og man kan være sikker på, at møder man den ene, er den anden ikke langt væk, her gælder det som i ægteskabet, at en er for lidt og tre er for mange. Man lever sammen i døgnets 24 timer – mens man laver »plat«, er man naturligvis alene, men man ved, at makkeren er lige ved hånden om noget skulle gå galt – men også er der til at dele »rovet«, om det går godt, – og det er rart at vide – når man stemmer dørklokker f. eks. – at i næste opgang går der en, der er lige så langt ude som en selv; det stiver en af og giver det nødvendige mod, og et godt makkerskab gi'r forskellen på at kunne ryge og drikke efter behov – eller ej.

Nu er der naturligvis mange former for makkerskab – det er altid »krage der søger mage« – og der bliver ingen makkerskab af ulige par; det de skal leve af består jo kun af, hvad de hver for sig kan bringe ind i fællesskabet af »fiduser« og vaner. Man er fælles om alt »gods« – det hedder ikke: har du nogle »smøger« – – – men – har vi nogle – – –. Man er »venner« så langt, man kan bruge hinanden – og ikke en pind længere. Tidligere makkere er glemte, så snart man har fundet sig en ny – og bedre!

I 1959 var krigen endnu så tæt på, at den (i hvert fald for de ældre – for de yngre havde dette ingen indflydelse) stadig spillede en rolle i valget af makker, mens den ragede de yngre en papand, og der var flere konstellationer mellem »landsforrædere« og yngre, men naturligvis aldrig mellem »landsforrædere« og »frihedskæmper«; der var jo også dem, der ikke havde part i dette forhold, men så var der andre problemer, der spillede ind – nogle drak mere end andre – nogle havde mere hjerne, andre mindre – nogle var »bagbordsindianere« eller »riddere af den brune ring« (selv om det ikke var kutyme at søge sexpartnere i makkerskab – hvorfor ødelægge et godt venskab med et dårligt knald – så holdt de dog sammen, men de »jagtede« hver for sig).

Det gav 1 point at vaske fødder.

Så var der problemet, om man var *dansker* eller *bonde*: en dansker var en, der var født i København – det uanset hvad der stod på dåbsattesten; talte man

ikke med mistænkelig dialekt, blev man ikke spurgt – fødested var kun noget »panserne« kunne være interesserede i.

En stående vits var: »Ja, dansker? om jeg er dansker? du! Ja det ve' Gu' jeg er, det var mine forfædre, der hjalp Absalon me' a' slæve sten til Havn.«

At være jyde eller bornholmer var værst, sjællændere, lollikker og falstringe blev tålt, – men jyder og *hudier* »fy dog«.

Der var jo også kvalifikationsspørgsmål, kunne man »spække«? var man vant til at gå på bommen? kendte man til »plat«? (man kunne jo ikke snyde sig til, at man kendte til »fiduser«, for man blev jo en del af parforholdet, og gik man ned i forbrug, var det en dårlig makker, man havde fundet sig, og så holdt det makkerforhold ikke længere). Et eksempel på en fidus, som man kunne bringe ind i et makkerforhold: på A.B.C.s smørrebrødsfabrik i Ingerslevsgade kunne man komme og få alt det, man kunne spise, når vognene kom hjem – mellem 23 og 24 – og jeg har mange gange stået og spist mig en mavepine til i »pålægspynt«, som var kommet ind fra deres cafeterier og smørrebrødsbutikker (hvem gider æde brød, når man kan spise sig mæt i pålæg).

»Fidibusserne« havde naturligvis ikke nogen makker, det hørte i hvert fald til sjældenhederne, de var socialt dårligt stillede i et asocialt miljø. For naturligvis er der en social rangstige i ethvert miljø. De var ikke vellidte, var i reglen nogle »pivrøve« og »tøsedrenge og havde levet en tilværelse, der ikke var særlig morsom, for at være på »røven« socialt er ikke morsomt, – men at være på »røven« og ensom, det må være helvedet, og de eneste tilfælde af selvmord, som jeg kender til i miljøet (man sagde ellers, at de, der blev bumser, var dem, der ikke havde mod til at begå selvmord), skete i denne gruppe. Makkerskabet er den tryghed, man må og skal have for at kunne fungere rigtigt, og enhver, der har sovet på en trappeopgang, ved, hvad det vil sige moralsk og socialt at have en makker med sig – der er i samme situation.

Rekruttering til miljøet og social tilpasning til samfundet

En stor del af disse bumser kommer fra Københavns forstæder og fra *broerne*, en del af dem er begyndt som *flakkere*, men mange af dem havde et falleret ægteskab bag sig, nogle begge dele. Det er ikke en social status, man sådan lige kommer ud i – nej det er noget, man skal arbejde sig »ned til« – man mister gradvis kontakten med familien, – bliver nusset i tøjjet, lettere usoigneret, har ikke rigtigt noget nyt at sige, føler sig ikke rigtigt vel ved deres spørgsmål (om man har fået noget at rive i o. lign.), har måske lånt penge, som det er svært at betale tilbage (selv om man egentlig gerne ville) – man flytter på herberge, og får endnu sværere ved at få arbejde (der var i perioden jeg beskriver lavkonjunktur, og arbejdsgiverne kunne skalte og valte med den tilbudte arbejdskraft efter forgodtbefindende, så at fortælle en arbejdsgiver at man boede på

et herberge, var ikke nogen anbefaling). Man kom hurtigt i restance med skat (det var nu ikke så slemt, da man jo dengang havde et andet skattesystem, hvor man først betalte skat året efter, man havde tjent pengene), hustrubidrag og børnepenge, med truslen om tre måneders fængsel. Forlod man så herberget, var der kun Koføeds Skole tilbage, og man var dernede, hvor man kunne beskrives som bums og måtte se at finde sig tilrette med sine forhold, så godt man nu kunne. Samfundet lukkedes således langsomt og for det meste pinefuldt bag dem, nu gjaldt det om at overleve, og det gjorde man ved eksempelvis de niches, som jeg tidligere har beskrevet.

Den del, der kom fra provinsen, gled hurtigere ind i »rækkerne«, men det var i reglen også dem, der hurtigst gled ud af dem; mange af disse var kun »turi-ster« i miljøet. Når de ved et tilfælde fik et job, så beholdt de det, selv om det mange gange var til underbetaling, som opvasker o. lign. Hvad en rigtig bums kun opfattede som en en-dags beskæftigelse, opfattede de som chancen til re-socialiseringen. Jo længere man har været udenfor samfundet, jo dårligere bliver man til at vende tilbage, og for mange var miljøet efterhånden blevet det sted, hvor de befandt sig bedst, de havde deres niches, og det dækkede deres behov. Men for andre var det ikke nok; tanken om, at man skulle ende som »sut« i den københavnske slum, virkede ikke særlig rar, en del forsøgte da også at komme væk fra miljøet, men det var svært, for noget egentligt overskud (økonomisk og socialt) var der jo ikke, og det sammenhold, som man tit finder beskrevet i litteraturen og kunsten, af hvad art det nu end er, eksisterede ikke hos de beskrevne, udover hvad der angik den makker, man for tiden havde.

Derfor kom revalideringsloven og dens nye syn på defekter som en gave fra himlen, og Lange Jacobsen, Mogens P. og mange andre så i den en mulighed for at trække de subsistensløse ud af det miljø, som den subsistensløse selv havde skabt, men som han ikke ved egen kraft kunne komme ud af. Ved at åbne mulighed for at give invalidepension på psykiske og sociale defekter åbnede man vejen for at få bumserne optaget i samfundet. At et »pittoresk« miljø derved gik tabt, er vel (når man ser bort fra visse slumromantikere) kun godt, for det organiserede »plat« er i dag ikke så organiseret som dengang, og der er vel næppe en bager i København, der får sin morgenavis bragt af en »subsistensløs«, og vil man have vasket op på restauranter, så må man betale organiseret arbejdskraft deres overenskomstmæssige løn for det; det er ikke længere nok at give et beløb, der ville få en arbejdsmand til først at grine sin »røv i laser«, derefter til at rase over, at nogen blev udnyttet så groft. Der er heller ikke nogen til at spise pålæg i Ingerslevsgade, og viceværter må i dag selv feje fortov, for der er ingen til at give tips om, at der kunne reddes noget. Og når man hører om »brandvagter« i dag, er det i reglen en fulderik, der ikke har nået det sidste S-tog. Det har også medført, at hele raden af købmænd langs Christianshavns Kanal har måttet lukke, for der er ikke nogen, der køber

deres »pudimut« og »kyllinger« her mere, og den øl, som hippierne drikker her, hvor før bumserne var enerådende, kan ikke betale huslejen.

Den store overfrakkes kultur er i dag historie, og det har den bedst af at være. Jeg håber, at jeg med denne artikel har gjort det klart, at det at romantisere den, som der har været tendens til, er usund pladderromantik. De færreste af de forfattere, der gør det, ville kunne leve en uge i det miljø, hvis forsvinden jeg vil være den sidste til at begræde.

Summary

The article describes a group of bums in Copenhagen in the period 1959–65: men who were unable to provide for themselves as ordinary »breadwinners« and had been reduced to a precarious existence based upon help from charitable organizations, odd jobs, and petty imposture. They usually wore large overcoats with big pockets which served at the same time as their bedclothes and »cupboards« containing all of their possessions; hence the title of the article. The author gives an exposition, based upon his own experiences in this milieu, of its customs, values, and norms. The photoes belong in the archives of the *Kofoeds Skole*, and most of them depict the activities in the period 1959–67 of this social institution which was – and still is – one of the main supports of these people.